

УДК 821.111

КАМПАЗИЦЫЯ РАМАНА ДЖ. БАРНСА «АДНА ГІСТОРЫЯ»

А. Ю. БУКА

(Прадстаўлена: канд. філал. навук, дац. К. У. ЛУШНЕЎСКАЯ)

Разглядаецца кампазіцыя рамана Дж. Барнса «Адна гісторыя» (The Only Story, 2018). Твор ўяўляе сабой мемуары старога мужчыны, які распавядае чытачу сваю «адзіную гісторыю»: гісторыю кахання да замужняй жанчыны, якая амаль на трыццаць год старэйшая за яго.

Расказчык сцвярджае, што ў жыцці кожнага ёсць адна важная гісторыя, якая мае ўплыў на ўсю далейшую біяграфію чалавека, і гэта гісторыя кахання: «У большасці з нас ёсць толькі адна гісторыя, якую можна распавесці. Я не маю на ўвазе, што ў жыцці з намі адбываецца толькі нешта адно: ёсць незлічонае мноства падзей, якія мы ператвараем у незлічоныя гісторыі. Але толькі адна мае значэнне, толькі адна, нарэшце, варта таго, каб яе расказаць. Гэта мая»⁸ (Тут і далей пераклад наш, калі не пазначана інакш. – А.Б.).

Галоўным эксперыментам Барнса ў структуры твора з'яўляецца гульня з тыпамі апавядання. Раман падзелены на тры часткі, у кожнай з іх узнікае свой тып апавядальніка. Суб'ектава-аб'ектныя адносіны персанажаў у творы маюць прыкметы звернутасці: аб'ектам выявы ў ім становіцца перш за ўсё суб'ект (апавядальнік); уласна, аб гэтым і кніга [1, с. 13].

Першая частка твора ўяўляе непасрэдна аповед героя аб яго юнацтве і гісторыі знаёмства з каханай. Усё апавяданне вядзецца ад першай асобы: «Для мяне было ганарова, што я завёў такі раман, – відавочна, найбольш адыёзны, з бацькоўскага пункту гледжання, з усіх магчымых. У мяне няма ніякага жадання – нават на такой позняй стадыі – дэманізаваць іх. Яны былі прадуктам свайго часу, ўзросту, класа і генаў – гэтак жа, як і я. Яны былі працавітыя, праўдзівыя і хацелі таго, што, на іх думку, было лепшым для іх адзінага дзіцяці»⁹.

У другой частцы нам распавядаецца аб сталенні героя і яго сумесным жыцці з каханай. У дадзеным выпадку расповед вядзецца ад другой асобы: «Ты цалуеш яе. У цябе не больш жадання супрацьстаяць ёй, чым у яе самой. Вядома, ты ёй давяраеш. Вядома, ты яе кахаеш. Вядома, ты занадта малады, каб быць паліцыянтам або адвакатам»¹⁰.

Трэцяя частка твора – гэта расповед героя аб яго сталасці і жыцці пасля расставання. Тут мы чуем гісторыю ад трэцяй асобы: «Ці шкадаваў ён з нагоды таго, што заўсёды лічыў Сюзэн сваім стрымліваючым фактарам? Не. Прыдатным словам для гэтага было б пачуццё віны, або яго больш рэзкі сабрат – раскаянне. Але ў гэтым была і непазбежнасць, якая надавала ўчынку іншую маральную афарбоўку. Ён зразумеў, што проста не можа працягваць. Ён не мог выратаваць яе, і таму павінен быў выратаваць сябе. Гэта было так проста»¹¹. Апавяданне пра любоўную гісторыю скончылася яшчэ ў другой частцы кнігі. Уся ж трэцяя складаецца з блакотных запісаў, успамінаў, азарэнняў, адчуванняў. Тэкст пабудаваны па лініі выдалення «гісторыі» і замены яе адчуваннямі – эпічнае раствараецца ў лірычным [2, с. 3]. Паступова сама расповед замяшчаецца аўтарскімі развагамі пра памяць, якая стварае іншую рэальнасць. Падзеі змешваюцца ў свядомасці апавядальніка, але ў прынцепа гісторыя падаецца ў храналагічнай паслядоўнасці, усё больш замяшчаючыся размовай апавядальніка з самім сабой. Ваганні і сумневы вымушаюць героя разбірацца ў тым, што адбылося, шукаць выйсце.

Агульны настрой кожнай часткі змяняецца: ад лёгкасці і хуткасці апавядання ў пачатку да меланхалічнасці і безсюзэтнасці ў канцы. Першая частка твора часам набывае жартаўлівы характар. Так, напрыклад, Пол уяўляе, якой бы была рэакцыя яго бацькоў, калі б ён прызнаўся ў сваёй нетрадыцыйнай

⁸ «Most of us have only one story to tell. I don't mean that only one thing happens to us in our lives: there are countless events, which we turn into countless stories. But there's only one that matters, only one finally worth telling. This is mine» [4, p. 3].

⁹ «It was a matter of some pride to me that I seemed to have landed on exactly the relationship of which my parents would most disapprove. I have no wish – certainly not at this late stage – to demonise them. They were products of their time and age and class and genes – just as I am. They were hard-working, truthful and wanted what they thought was the best for their only child» [4, p. 7].

¹⁰ «You kiss her. You have no more taste for confrontation than she does. Of course you trust her, of course you love her, of course you are far too young to be a policeman or a lawyer» [4, p. 36].

¹¹ «Did he feel regret at what he always thought of as his 'handing back' of Susan? No: the proper word for that might be guilt; or its sharper colleague, remorse. But there was also an inevitability to it, which lent the action a different moral colouring. He found that he simply couldn't go on. He couldn't save her, and so he had to save himself. It was as simple as that» [4, p. 54].

арыентацыі ці паведаміў аб цяжарнасці сваёй сяброўкі. Падзеі ў першай частцы змяняюць адно-адну вельмі хутка, што спрыяе дынамічнаму развіццю самой гісторыі. Апошняя ж частка не мае канкрэтнага сюжэту і ўтрымлівае развагі і рэфлексію героя аб гісторыі кахання: «Зразумеў ён і штось яшчэ. Раней ён уяўляў, што ў сучасным свеце час і месца перасталі іграць істотную ролю ў гісторыях пра каханне. Але неўзабаве да яго дайшло, што ў яго ўласнай гісторыі кахання яны займалі куды больш важнае месца, чым яму здавалася. Ён паддаўся адвечнай, стойкай, невынішчальнай памылцы, быццам закаханыя нейкім чынам аказваюцца па-за ўплывам часу»¹²

Аднак каханне не застаецца ў мінулым, а наадварот, набывае большую значнасць для героя, чым усе астатнія падзеі яго жыцця. На працягу апавядання пачуцце пераходзіць у сферу дыскурсіўнасці, пераўтвараецца ў дысккурс кахання [3, с. 14]. І нават калі ў трэцяй частцы апавяданне пераходзіць да трэцяй асобы, тэма важнасці пачуццяў Пола і Сьюзэн застаецца на першым месцы. Так, напрыканцы твора герой прыходзіць развітацца са сваёй каханай і разумее, што пад дзеяннем часу пачуцці ператварыліся ва ўспаміны, але не сталі ад гэтага менш значнымі. Тут апавяданне сімвалічна вяртаецца да першай асобы: «Я падумаў, ці не варта мне пацалаваць яе на развітанне. Яшчэ адна кінемаграфічная банальшчына. І без сумневу, у гэтым фільме яна злёгка здрыганецца ў адказ, яе панурыямаршчыны разгладзяцца, а сківіцы аслабнуць. І тады я адкіну яе валасы назад і прашапчу ёй на вушка апошняе «Бывай, Сьюзэн». На што яна злёгка здрыганецца і ўсміхнецца. Затым, не выціраючы слёз са сваіх шчок, я павольна падымуся і застаўлю яе»¹³. Нездарма аўтар вяртаецца да апавядання ад першай асобы, што нагадвае чытачу «я» першай часткі. Такая кальцавая завершанасць яшчэ раз засяроджвае ўвагу на галоўнай тэме твора. Такім чынам, Барнс хоча паказаць, што герой імкнецца захаваць каханне хоць бы ва ўспамінах, што сведчыць аб высокай значнасці пачуццяў, якія надзяляюць усё жыццё персанажа сэнсам.

Варта адзначыць, што апісаная вышэй спецыфіка змены тыпаў апавядальніка непасрэдна ўплывае на агульную кампазіцыю твора: забяспечвае фрагментарнасць у апісанні падзей, што дазваляе чытачу не толькі «праслухаць» гісторыю, але і ачуць свет пачуццяў і душэўных перажыванняў героя. Абраны аўтарам спосаб апавядання ўплывае на жанравыя асаблівасці рамана і яго форму: твор Дж. Барнс з'яўляецца псіхалагічнай аповесцю аб важнай сустрэчы расказчыка.

Далей патрэбна акрэсліць і спецыфіку герояў твора. У традыцыйным разуменні персанаж – гэта найважнейшая частка ў складзе мастацкага твора, мастацкі вобраз суб'екта дзеяння, надзеленага духоўным зместам, рысамі знешнасці і пэўнымі паводзінамі. Ён аб'ектывуе ідэальныя сутнасці аўтара, таму не можа быць па-за межамі яго залежнасці, але можа ствараць ілюзію незалежнасці. У Дж. Барнса персанаж – прыём, спосаб выражэння пазіцыі, ім вызначаецца жанр і стыль.

Адметна, што ў творы адзін галоўны герой, ён жа і расказчык гісторыі. Астатніх мы бачым праз прызму ўспрымання Пола. Так, ён захапляецца сваёй каханай і малое яе светлыя і дэталёвыя вобразы: «Сьюзэн ў тэніснай сукенцы з зялёным кантам прыбірае ракетку ў жорсткую раму-прэс; Сьюзэн усміхаецца на бязлюдным пляжы; Сьюзэн ў «Осціне», смеючыся, рэзка пераключае хуткасці»¹⁴. Пол часам угадвае свае сустрэчы з сябрамі, адносінны да мужа каханай і яе дачок, але менавіта Сьюзэн застаецца ў цэнтры ўвагі расказчыка. Апісанні астатніх герояў як правіла апускаюцца, бо яны не з'яўляюцца непасрэднымі дзеючымі асобамі гісторыі кахання. Таму для расказчыка іх нібыта не існуе. Аднак ён дае характарыстыку Джоан. Менавіта яна будзе дапамагаць герою парадамі і заўсёды выслухае. Так, у памяці аддрукоўваецца і другасны персанаж, які не звязаны з гісторыяй, але мае ўплыў на яе развіццё.

Што тычыцца непасрэдна галоўнага персанажа «Адной гісторыі» Пола, то гэта сталы чалавек, пагружаны ва ўспаміны пра першае каханне. Ён аднаўляе свае пачуцці пяцідзясяцігадовай даўнасці. Гэта стала магчымым толькі па сканчэнні гадоў, так як «у той час, ды і шмат гадоў пасля пры думцы пра нас дваіх мяне заўсёды пераследваў недахоп слоў – ва ўсякім выпадку, патрэбных – для апісання нашых адносін»¹⁵. Яго хвалюе праблема перакладання аповяду аб мінулым на сучасную мову, бо гэта

¹² «He realised something else too. He used to imagine that in today's world, time and place no longer played a significant role in love stories. But in hindsight it occurred to him that in his own love story they had been far more important than he had imagined. He had succumbed to the perennial, persistent, unbreakable delusion that lovers were somehow timeless» [4, p. 58].

¹³ «I wondered if I should kiss her goodbye. Another moviemaker's bromide. And, no doubt, in that film, she would stir slightly in response, her frown lines uncrease, and her jaw relax. And then I would indeed lift back her hair, and whisper into her delicately helixed ear a final 'Goodbye, Susan.' At which she would stir slightly, and offer the trace of a smile. Then, with the tears unwiped from my cheeks, I would rise slowly and leave her» [4, p. 33].

¹⁴ «Susan in her green-piped tennis dress, feeding her racket into its press; Susan smiling on an empty beach; Susan crashing the gears of the Austin and laughing» [4, p. 22].

¹⁵ «...at that time, and for many years afterwards, the thought of the two of us always haunted me for lack of words - at least appropriate ones - to describe our relationship» [1, p. 11].

атрымліваецца цяжка. Узнікае тэма памяці і «алгарытму яе прыярытэту». Герой спрабуе аднавіць свае пачуцці, але яны выслізгваюць, засланняюцца сучаснымі ацэнкамі. Перад чытачом не малады закаханы, які з захапленнем або крыўдай дзеліцца перажываннямі аб сваім першым каханні, а сталы чалавек, у якога ўспаміны значна пераважаюць над сапраўднымі падзеямі.

Такім чынам, кампазіцыя рамана Дж. Барнса «Адна гісторыя» характарызуецца зменай планаў апавядання: у першай частцы твора для апісання непасрэдна гісторыі кахання выкарыстоўваецца аповед ад першай асобы. Для апісання падзей, якія адбываюцца пасля гісторыі кахання, выкарыстоўваецца аповед ад трэцяй асобы, што робіць апавяданне больш меланхалічным. Такая змена тыпаў апавядання ўплывае на жанравую спецыфіку рамана, яго форму і развіццё галоўнага героя: персанаж-расказчык з суб'екта апавядання ў першай частцы кнігі ператвараецца ў вывучаемы аўтарам аб'ект, што паказваецца ў апавяданні ад трэцяй асобы і непасрэдна ўплывае на структуру ўсяго твора. Так, тэма кахання у Дж. Барнса прадстае перад чытачом у новым свеце. Дзякуючы спалучэнне розных прыёмаў пісьменнік ператварае папулярную тэму кахання ў аўтэнтычную гісторыю жыцця, і рамантычнае пачуцце набывае лёсавырашальны характар.

ЛІТАРАТУРА

1. Соловьева, Н.А. Английский роман в эпоху постмодерна / Н.А. Соловьева // Вес. Мос. гос.ун-та. – 2006. – № 6. – С. 136–155.
2. Джумайло, О.А. Английский исповедально-философский роман: автореф. дис. канд. филолог. наук: 10.01.03 / О.А. Джумайло; Мос. гос. ун-т. им. М.В. Ломоносова/ – М., 2014. – 40 с.
3. Велюго, О.А. Художественное воплощение дискурса любви в прозе Джулиана Барнса и Иэна Макьюэна: автореф. дис. канд. филолог. наук: 10.01.03 / О.А. Велюго; Белор. гос. ун-т. – Минск., 2019. – 26 с.
4. Barnes, J. The Only Story. [Electronic resource] / J. Barnes. – 2005. – Mode of access: http://lovetreenovels.com/NewestBooks/The_Only_Story/page_56.html. – Date of access: 20.04.2021.